

національного університету імені В. Н. Карзіна. Серія «Філологія». Вип. 86. 2013. С. 47–52.

3. Землянська А. Топос «Кінця світу» у романі Л. Костенко «Записки українського самашедшого». *Наукові праці Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнко. Філологічні науки*. 2015. Вип. 39. С. 94–98.

4. Косарева Г. Метафори міленіуму в романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого». *Наукові праці. Філологія. Літературознавство*. 2018. Вип. 180. Т. 192. С. 77–81.

5. Костенко Л. Записки українського самашедшого. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МАГА, 2011. 416 с.

Корж Аліна Олегівна – здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)).
Наукові інтереси: романістика початку ХХІ століття.

Світлана Черняк
Наук. керівник – ст.викл. Пойда О. А.

ПРОБЛЕМА КОХАННЯ У НОВЕЛІ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА «ТРИ ЗОЗУЛІ З ПОКЛОНОМ»

Анотація. У статті проведено аналіз проблематики кохання у новелі «Три зозулі з поклоном» відомого українського письменника Григора Тютюнника. В ході дослідження виявлено, що автор глибоко розкриває проблему нерозділеного, прощеного кохання та показує, що воно може стати важким випробуванням для людської душі, проте, водночас є надзвичайно важливим аспектом життя. Визначено зв'язок понять кохання і любові, проаналізовано образи головних героїв та їхні взаємини.

Також досліджено, яким чином автор використовує тему кохання, щоб висловлювати свою концепцію етики та моралі.

Ключові слова: новела, нерозділене кохання, стосунки, почуття, художні образи, всепрощення, гуманність, духовність, Григір Тютюнник.

Annotation. The article analyzes the problems of love in the short story "Three Cuckoos with a Bow" by the famous Ukrainian writer Grihyr Tyutyunnyk. During the research, it was found that the author deeply reveals the problem of unrequited, forgiven love and shows that it can be a difficult test for the human soul, however, at the same time, it is an extremely important aspect of life. The relationship between the concepts of love and love is determined, the images of the main characters and their relationships are analyzed. It is also investigated how the author uses the theme of love to express his concept of ethics and morality.

Keywords: short story, unrequited love, relationships, feelings, artistic images, forgiveness, humanity, spirituality, Grihyr Tyutyunnyk.

У літературі є такі постаті, без яких неможливо уявити мистецький процес. Фундаментальна постать Григора Тютюнника, письменника з кришталевою совістю, великим серцем та глибоким життєвим досвідом – саме така. На думку О. Гончара, твори митця захоплюють кожного, хто хоч колись мав можливість прочитати його твір. Безсумнівним є те, що письменник посідає одне з провідних місць в літературі ХХ ст. Григір Тютюнник – високодуховна людина, яка створила такі шедеври, як «Три зозулі з поклоном», «Дивак», «Деревій», «Зав'язь», «Вогник далеко в степу», «Холодна м'ята», «Син приїхав», «Бовкун» та ін. У його новелах вражає різноманіття людських характерів, які він створює, художня правдивість, жива краса його стилю. Його судження про тогочасне життя народу відзначаються всеосяжністю поглядів,

узагальненням та повнотою. Усі персонажі Григора Тютюнника – неперевершені особистості.

Автора можна віднести до кола тих митців, які серед сірості звичайного життя мали талант побачити таємну квінтесенцію буття та єство суспільних процесів. Завдяки своїй непокірній удачі митець зміг жити та творити в такий складний руйнівний період радянської влади. Григор Тютюнник сповідував ідеали морально сильного персонажа, завдяки якому міг сформуватися новий тип українця. Людина Григора Тютюнника – інтелігентна, самобутня та духовна.

Прозові твори автора дослідники нерідко порівнюють з «поетичним мистецтвом», оскільки творчій манері Григора Тютюнника властива «неперевершена майстерність у зображенні таких чуттєвих сфер, як мрія, спогад, настрої, заглибленість у ті складні, майже невліпові стани людської душі, володаркою яких є поезія і які так важко піддаються прозаїчному психологічному аналізу» [Мовчан 2001: 168].

Григор Тютюнник відомий як майстер художньої, зокрема словесної деталі, тому його твори характеризуються багатством лексики. Дослідження, присвячені творам митця, зосереджені на багатстві словесної спадщини письменника, літературознавчих проблемах художнього світосприйняття, художньої деталізації образів. Недостатньо вивченим залишається проблематика кохання у творах автора.

Творчості Григора Тютюнника присвячено багато наукових праць. Так, загальна проблематика прози автора розглядається в працях Т. Аврахова, Р. Мовчан. До проблеми психологізму у творах Григора Тютюнника звертаються Г. Бійчук, Л. Мороз, Н. Тульчинська. Особливості написання творів «малих» жанрів досліджуються в працях О. Лихачової, І. Захарчук. У значній частині цих робіт ґрунтовно досліджено літературні особливості творів письменника [Огаренко 2020].

Творчий доробок письменника, безперечно, заслуговує на детальне дослідження, зокрема тема нерозділеного кохання, передачі емоційно-психологічних станів героїв у новелі «Три зозулі з поклоном». Новела Г. Тютюнника «майстра художньої деталі» «Три зозулі з поклоном» – один із найкращих творів не тільки в доробку письменника, а й в українській літературі ХХ століття. Вона спонукає замислитись над питанням чистої, всесильної та всепрощеної любові.

У творі багато елементів, які підкреслюють актуальність проблеми кохання, автор чітко та зворушливо описує драматичну, але світлу історію чистих людських почуттів. Митець зображує складність людських стосунків через історію нещасливого, нерозділеного кохання – любовного трикутника. На сторінках новели народжуються глибокі правдиві почуття – милосердя, доброта. Григорій Тютюнник возвеличує любов як найвищу цінність. Любов героїв – божий дар, почуття, яке підносить людину над буденністю, очищує її. Історія головних героїв, опис почуттів та переживань постійно хвилює читача і стає емоційним підґрунтям новели [Аналіз твору].

Поштовхом для написання новели, за спогадами очевидців, послужила доволі незначна подія. Григорій Тютюнник побачив виступ сліпого бандуриста. Він виконував пісню «Летіла зозуля через мою хату...». Пісня розповідала про нещасливе кохання та непереборне страждання людини. Автора так вразила ця пісня, що він підхопився і побіг до своєї кімнати. Так народилася ця новела. Твір містить також автобіографічні моменти. Батько письменника, як і герой новели Михайло, був репресований. А в образі оповідача-студента легко вгадується сам автор [Азьомов 2014: 5].

Основна ідея твору полягає в тому, що кохання може бути всесильним, зцілюючим, високоморальним, душевним. Сюжет новели незвичайний, значною мірою є автобіографічним. Назва – один із ключів до розуміння

авторського задуму й осягнення надтекстового наповнення твору – «Три зозулі з поклоном» – поширене серед українців вітання, з яким зверталися, щоб позбавити мук закохану людину, якій не могли відповісти взаємністю. Вона символізує любовний трикутник – три долі головних героїв, які переплелися. Вже на другому-третьому рядку читача охоплює щемне чуття довіри й одкровення, яке зачаровує.

Автор любить своїх героїв ніби рідних, віддаючи їм власне серце. «Любові всевишній» присвячена новела «Три зозулі з поклоном» [Тютюнник 2005]. У творі новелісту вдалося показати незабгненну глибину пекучого кохання, а також підняти на вищій щабель шанобливе ставлення людей один до одного. Головна героїня Марфа, яка неземною любов'ю кохає чужого чоловіка, навіть не претендує на нього. Сила її почуття настільки незабгненна, що її неприкаяна душа завжди дець там, поряд з коханим. Марфина любов світла, благородна, безсмертна. Через роки жінка крізь сльози дивиться на сина свого коханого, а її серце виє від розпачу, бо їй ніколи не судилося бути з милим.

Михайло через дружину передає Марфі «Три зозулі з поклоном», сподіваючись, що вона перестане приходити до нього у снах, і, нарешті, йому у далекому Сибіру насняться його «єдина у світі Соня» і «маленький син у колісці» [Тютюнник 2005]. Сила любові прослідковується через образи, які можна вважати унікальними у творчості письменника, оскільки усі вони прагнуть до кращого життя, розуміють один одного, надають допомогу у скрутну хвилину. Автор намагається пояснити читачеві, що любов – найскладніше з почуттів, яке може як піднести людину до небес, так і зробити людину нещасною.

Аналізуючи стосунки героїв у трикутнику Михайло – Софія – Марфа, можна припустити, що, передчуваючи близьке закінчення свого життєвого шляху, чоловік просить у Марфи потрійного вибачення, потрійного прощення за

завданий мимоволі душевний біль – за її почуття кохання, яке так і не знайшло відгуку в Михайловому серці. Архетипне значення недовтіленого почуття, його неповноти тонко осмислене Г. Тютюнником і передане через образ зозулі, хоча в українській національній міфологічній свідомості цей образ має набагато ширшу семантичну парадигму.

До того ж піти до Марфи і передати їй послання чоловіка має Софія, звісно, знехтувавши своїми природними почуттями перестороги та ревності. «Поклон», переданий через дружину є особливим, бо підсилений подвоєною згодою двох сердець. Отже, «три зозулі з поклоном» – це єдино прийнятна і найвища лепта сповіді, передсмертної сповіді Михайла за неможливість у святих, непорушних для нього межах етнічної родової моралі дати Марфі втілення її палких жіночих мрій і бажань» [Тульчинська 2002].

Незважаючи на те, що Марфа була суперницею Софії, остання ставиться до неї з великим розумінням і співчуттям. Софія не сердиться на Марфу: «У горі, сину, ні на кого серця немає. Саме горе» [Тютюнник 2005: 356]. Можливо, саме тому Гр. Тютюнник і дав своїй героїні ім'я, що в перекладі з давньогрецької означає «мудрість». Чи любив Михайло Марфу? Прямої відповіді на це запитання у творі немає. Але, напевно, це була не любов, а щось більш глибоке – повага, взаєморозуміння, співчуття і співпереживання. Про це можуть свідчити такі епізоди. Софія: «Ти, Михайле, кажу, хоч би разочок на неї глянув. Бачиш, як вона до тебе світиться» [Тютюнник 2005: 357]. Такий складний симбіоз почуттів Михайлові важко самому нести, як і Марфі її нерозтрачене кохання.

Григорій Тютюнник створив цільний образ жінки, який належить до персонажів, що визначають хід народного життя. Автор зосереджується на внутрішній складовій образу жінок твору та їхній емоційній сфері. Можна стверджувати, що образ жінки у новелі «Три зозулі з

поклоном» є складним, але водночас дуже виразним. Автор вдається до використання різноманітних художніх засобів, щоб розкрити жіночі образи вповні, зокрема мова йде про трагізм образу Марфи, якій болить її нерозділене кохання, але вона зберігає сильний дух та непохитну віру.

Тема кохання викладена в творі лаконічно та переконливо. У новелі зображено світ кохання, що оживає через образи героїв, їхній духовний світ та моральні принципи. На прикладі головних персонажів Тютюнник розкриває суть кохання в житті кожної людини. Показує, що це почуття розкриває найкращі риси людей, а також впливає на всі аспекти життя.

Автор ставить перед читачем проблемне питання: чи зробило кохання щасливими героїв новели «Три зозулі з поклоном»? Кожному із героїв пощастило пережити сильне почуття до гідної цього людини. Подружня вірність у тексті твору перемагає почуття любові [Бойко 2018]. Михайла любили дві такі різні, але прекрасні жінки, він теж любив по-своєму кожному з них.

Можна стверджувати, що новела «Три зозулі з поклоном» Григора Тютюнника є цікавим, глибоким і переконливим твором, який дозволяє краще зрозуміти сутність проблеми кохання та героїв, які його переживають. Новела, ставши класикою української літератури, вчергове примушує читача пережити одне з найвищих почуттів людського буття, оспіваного у віках, – кохання. Автор зумів піднести над усім грішним і земним саме любов, адже любити, на думку Григора Тютюнника, – то найвище призначення людини. «Всевишній» в українського народу лише Бог. Отже, це почуття підносить людину, робить її духовно багатою.

Персонажі творів Григора Тютюнника «носять» у серці любов упродовж усього життя. Емоційні зони концепту «любов» актуалізуються в контекстах, де почуття репрезентовано як складне явище внутрішнього життя людини, через ситуації емоційних виявів, підпорядкованих

закономірностям етнокультури стосунків і переживань двох, що передбачає духовні почуття, близькість [Бойко 2018].

У народній самосвідомості любов сприймається крізь призму численних асоціацій, пов'язаних насамперед з родинним життям, шлюбом, моральними цінностями тощо. Персонажі твору (Михайло і Соня) перебувають у шлюбі, хоча син «досі думає»: Чому вони не одружилися, отак одне одного чуючи? – і відповідь: Тоді не було б тебе...— шумить велика «татова сосна» [Тютюнник 2005: 358].

Майже всі твори Григора Тютюнника наскрізь просочені гуманістичними ідеями. Головні герої його новел – прості люди з села, які живуть у складних умовах та сповідують закони добра й милосердя. Новела «Три зозулі з поклоном» – одна з найчарівніших перлин української літератури ХХ ст. Вона чи не найглибше з усіх творів віддзеркалює внутрішній світ Григора Тютюнника, його світобачення. Твір, у якому автор розкриває складну тему кохання через призму життя героїв, залишає глибокий слід у серці читача, акцентуючи, наскільки важливе є кохання у нашому житті.

Література

1. Аврахов Т. Екзистенція в художньому слові Григора Тютюнника. *Українська мова і література в школі*. 1992. № 9. С. 46–48.

2. Аврахов Т. Художня спадщина Григора Тютюнника : спроба наукового осмислення й оцінки. *Українська мова і література в школі*. 1990. № 3. С. 13–17.

3. Азьомов В. «Безсмертя любові визнаю...». *Українська література в загальноосвітній школі*. 2014. № 11, С. 35–39.

4. Бойко Н. Самборін В. Семантичні параметри концепту «любов» в ідіолекті Григора Тютюнника. *Література та культура Полісся* 2018. Серія «Філологічні науки» № 18.

5. Детальний аналіз твору «Три зозулі з поклоном»
URL: <http://surl.li/hadku/>

6. Захарчук І. Культурологічно-естетичні функції малої прози Григора Тютюнника: автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 1998. 14 с.

7. Лихачова О. Поетика новелістичної творчості Григора Тютюнника : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Запоріжжя, 2002. 16 с.

8. Масенко Л. Мовна майстерність Григора Тютюнника. Прийшов, щоб не розлучатися... / На пошану 70-річчя Григора Тютюнника : науковий збірник / упоряд. М. Конончук. Київ. 2005. С. 167–171.

9. Мовчан Р. Стильові тенденції творчої манери Григора Тютюнника. *Українська мова та література*. 2001. № 45. С. 1–3.

10. Огаренко Т. Означення як другорядний пиширювач у творі Григора Тютюнника «Три зозулі з поклоном». Наукові записки. Серія : Філологічні науки. 2020. Випуск №187. С. 385–389.

11. Тульчинська Н. Своєрідність художнього вираження психологізму в творчості Григора Тютюнника: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Дніпропетровськ, 2002. 16 с.

12. Тютюнник Г. Облога. Вибрані твори. Київ : Пульсари, 2005. 832 с.

Черняк Світлана Валентинівна – здобувачка СВО бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)).
Наукові інтереси: мала проза ХХ століття.